ליקוטי אמרים תניא

נס"ד

גליון ה' (פרשת חיי שרה תשפ"ז)

תניא ליקוטי אמרים פרק א

ולכן ארז"ל במדרש ראה הקדוש ברוך הוא בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [וכע"ח שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאוה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר.

ביאור משולב

הצדיקים מועטים

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל בַּמִּדְרָשׁ (זוהמא לוח סע"ב) **רָאָה הקב"ה בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מְעַטִּים עָמַד וְשָׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וכו'**, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** (משלי י כה) **וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם.** לפי ההכנה הפשוטה שצדיק הוא כל מי שיש לו רוב זכויות, אינו מובן למה אמרו רז"ל שהצדיקים מועטים עד שהיה צריך לשותלן במיוחד בכל דור, הלא וודאי שיש בכל דור אנשים רבים שיש להם רוב זכויות, אלא מכאן מוכח כמו שנתבאר לעיל שאמיתיות שם התואר צדיק הוא רק למי שאין לו שום משיכה לרע כלל, שזהו דרגא נעלית מאד, ומועטים הם אלו שבדרגא זו.

אחרי שהוכח בארוכה שגם לצדיק וגם לבינוני אין שום עונות כלל, וההבדל ביניהם הוא הבדל במהותם הנפשית, כדי להבין ההבדל ביניהם לאשורו, יקדים לבאר בסוף פרק זה ובפרקים הבאים (כ-ט) מהות הנפש הישראלית וממה היא מורכבת, ומתוך כך יובן הבדלי המדרגות הנפשיים שבין צדיק לבינוני.

ה - לכל איש ישראל יש שתי נפשות ומדות נפש הבהמית

אַךְ בַּאוּר הָעִנְיָן מהות המדרגות צדיקים, בינונים ורשעים יובן **עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּשַׁעַר הַקְּדֻשָּׁה** [ובעץ חיים שער נ' פֶּרֶק ב'], **דִּלְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶחָד** [- בין] **צַדִּיק וְאֶחָד** [- ובין] **רָשָׁע יֵשׁ שְׁתֵּי נְשָׁמוֹת**, המקור לכך הוא **וּכְדִכְתִיב** (ישעיה נז טז) **'וְנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי'**, היינו, 'נשמות' לשון רבים, ולא 'נשמה אני עשיתי', 'נשמה' לשון יחיד, משמע שלכל יחיד ויחיד מישראל, יש שתי נשמות, **שֶׁהֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת.**

שרשה של נפש הבהמית

ושתי נפשות אלו שונות במהותן. **נֶפֶשׁ אַחַת מִצַּד הַקְּלִיפָּה** - קליפה הוא דבר המסתיר על אלקות, כמו קליפה המסתירה על הפרי, **וְסִטְרָא** [- צד] **אָחֳרָא** [- אחר], דהיינו צד שאינו קשור לקדושה, ואין ניכר בתוכו שום אלקות אלא הוא מציאות לעצמו ואין בו שום ביטול לקדושה, ונפש זו הבאה מצד הסטרא אחרא הרי היא נפש העסוקה רק עם עצמה, ללא שום קשר וביטול לקדושה, **וְהִיא** - נפש זו, היא **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת** [- נמצאת] **בְּדַם הָאָדָם לְהַחֲיוֹת הַגּוּף** - שנפש זו היא חיות הגוף, ולכן היא מתלבשת בדם האדם כדי להחיותו, **וּכְדִכְתִיב** (ויקרא יז יא) - וכמו שמצינו בפסוק שהנפש מתלבשת בדם, **'כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר** - חיות הבשר, **בַּדָּם הִיא'** היא מתלבשת בדם האדם וע"י כך היא מחיהו.

המדות רעות באות מנפש הבהמית

וּמִמֶּנָּה - ומנפש זו, **בָּאוֹת כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת** - כל המידות הרעות שיש בהאדם, מקורן מנפש זו, היות ונפש זו מקורה מסטרא אחרא, דהיינו צד שאינו מצד הקדושה, לכן גם התכונות המגדות לקדושה באות ממנו. **מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת** - תכונות **רָעִים שֶׁבָּהּ** - שבנפש זו. כידוע כל דבר מורכב מארבע יסודות, שהם אש, רוח, מים ועפר. וכן נפש זו מורכבת מארבע יסודות נפשיים כאלו, והמדות הרעות מקורן מארבע יסודות הנפשיים הרעים שבנפש זו. נפש זו הואיל ומקורה מצד הקליפה שהיא רע, גם התכונות שלה רעים, וכן המדות שיש לה גם כן רעים.

וכל סוג מידות בא מיסוד אחד שבנפש, **דְּהַיְנוּ, כַּעַס וְגַאֲוָה מִיסוֹד הָאֵשׁ** - כעס וגאוה מקורן הוא מיסוד האש הרע שבנפש, שהרי התכונה של האש הוא **שֶׁנִּגְבָּהּ לְמַעְלָה**, וכן כעס וגאוה שניהם יש להם תכונה זו, שהרי המתגאה מרומם ומגביה עצמו למעלה ומחשיב את עצמו לאיש נעלה ומרומם. וכן המתכעס לכו דומה ועולה למעלה, **וְתַאֲוַת הַתַּעֲנוּגִים** - התאוה שיש לאדם להתענג מכל דבר, מקורו הוא **מִיסוֹד הַמַּיִם** הרעים, והקשר שבין מים לתענוג הוא **כִּי הַמַּיִם מַצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַּעֲנוּג**, שהרי כל פירות האילן צומחים ע"י מים, ומאחר שיש מתיקות בפרי, על כרחך שמתיקות זו נמצאת גם במים שהצמיחו את הפרי, וכמו כן יסוד המים הרעים שבנפש, מקור להאוות התענוגים, **וְהוֹלְלוּת וְלִיצָנוּת וְהִתְפָּאֲרוּת** - לפאר את עצמו בעיני אחרים, **וּדְבָרִים בְּטֵלִים** - דברים שאין בהם שום תוכן, הרי הם באים **מִיסוֹד הָרוּחַ** - מקורן של ארבע מדות אלו הוא מיסוד הרוח, כמו שהרוח אין בו שום ממשות כך דברים אלו אין בהם שום תוכן, **וְעַצְלוּת וְעַצְבוּת** באות **מִיסוֹד הֶעָפָר** שהרי שתי מידות אלו מושכות את האדם להיות במצב של חוסר חיות וכבדות ללא שום תנועה של פעולה, וכן העפר אין בו שום תנועה, והרי הן נמשכות תמיד למטה מחמת הכבדות שבהן כיסוד העפר היורד למטה.

ונמצא שבכל אחד ואחד מישראל ישנו נפש שמקורה מהקליפה והסטרא אחרא, ונפש זו היא עיקר חיות האדם, וכן כל המדות רעות שיש בנפש האדם באות ממנה, שהרי נפש זו מקורה מקליפה וסטרא אחרא, וענין הקליפה הוא שאין בו שום ביטול לקב"ה, אלא הוא יש ומציאות לעצמו, וכן כל המדות רעות שבאדם עניינם הוא היפך הביטול להקב"ה, שהרי כשהאדם בטל להקב"ה אינו כועס ואינו מתגאה וכו', וכל המדות רעות ביכולתן להיות רק כאשר האדם חש את עצמו למציאות.

ילקוט ביאורים

מהו כוונת רבינו ששתי הנשמות הם שתי נפשות

דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות, דכתיב ונשמות אני עשיתי, שהן שתי נפשות. מבואר בדברי רבינו שלכל איש ישראל יש שתי נשמות, ונשמות אלו הם שתי נפשות, וצריך ביאור הכוונה בזה:

א. היות שנפש הבהמית לא שייך לקרותה בשם 'נשמה', לכן צריך רבינו להדגיש שהכוונה בזה שיש לכל איש ישראל שתי נשמות, היא לא שתי נשמות קדושות, אלא הכוונה לשתי נפשות, שאחד מהם היא נפש הבהמית.

ב. הנפש האלקית והנפש הבהמית כמו שהם למעלה, לפני שהם ירדו להתלבש בגוף, נקראים נשמות, וכשהם ירדו למטה להתלבש בגוף, הם נקראות נפשות, וזהו כוונת רבינו להדגיש שלכל איש ישראל יש שני נפשות שמלובשות בגופו.

ג. בפרטיות יותר יש חמשה דרגות בנפש האלקית: נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה, מדגיש רבינו שהדרגה שמתלבשת בגופו של כל איש ישראל אינה דרגת נשמה, כי לא כל אחד זוכה לזה, ופשיטא שדרגת נשמה של הנפש הבהמית, היינו שרש הנפש הבהמית למעלה, אינה מתלבשת בגופו של כל איש ישראל, אלא הכוונה שלכל איש ישראל יש שתי נשמות, הוא, לשתי נפשות, דרגת נפש של הנפש האלקית, ודרגת נפש של הנפש הבהמית.

ד. במילים אלו מדגיש רבינו את החידוש המבואר בדברי הרב חיים ויטאל, ההבנה הפשוטה היא שלכל איש ישראל יש שני יצרים, היינו נפש אחת ובה שני כוחות, יש בה את היצר הטוב המושך את האדם לדברים טובים, ויש בה את היצר הרע המושך לדברים רעים, וזה הדגשת רבינו שלכל איש ישראל יש שתי נפשות, וכל נפש היא 'קומה שלימה' עם כוחות ולבושים משלה, עם חיים משלה, עם מחשבות ודגשות שונים בתכלית.